

gránátalmához (Pápa), *Arany Oroszlán* (Veszprém), *Jézus Szíve* (Tapolca), *Isteni Gondviselés* (Csögle). [Köszönöm a levéltárban Somfai Balázs segítségét.] Ezek közül csupán a pápai *Szent Anna*, *A gránátalmához*, *Őrangyal*, a szentgáli *Aranyszarvas*, a veszprémi *Arany Oroszlán*, *Fekete Sas*, a zirci *Szent Bernát* tartja meg a folyamatosságot. Az eltűnt 11 névből 4 világi név, 7 egyházi. Az utóbbiak sorsa így alakult: egy településen ma nincs patika, egy helyen csak *Gyógyszertár* a patika neve. A *Megváltó* ma *Levendula*, az *Isteni Gondviselés* *Plantagó*, illetve *Angyal*, s a tapolcai két patikának is világi neve van. Bár e nevek kis számúak, a tendenciát mutatják: a hitélettel kapcsolatos vallásos nevek tűnnek el, vagy az újdívatú növénynévre cserélődnek.

7. A bevezetőben jelzett remények – egy megye patikaneveinek vizsgálata alapján – nem alaptalanok. Természetes a változás is, s úgy gondolom, nem rossz irányban történnek a módosulások. Figyelemre méltó a növénynevű patikák esetében egyrészt az, hogy a gyógynövények köréből választják a névadók a neveket, s ezzel a névadás szemlélete (kapcsolat a gyógyulással) hagyományozódik tovább. Másrészt a művelődéstörténettel is kapcsolatos ez a tendencia: jelzi a népesség műveltségi irányát, jelenét a klasszikus műveltséggel szemben. Érdemes lenne kihasználni a patikák névadásában a lakóközösségek szülőhelyhez való kötődését, a hagyományörzés igényét régi patikaneveink művelődéstörténeti értékeinek feltárásával, bemutatásával. Nem érdektelen tehát új patikaneveinkkel foglalkozni, mert igen sok területet érintő tanulsággal jár.

Hivatkozott irodalom:

- ÖRDÖG FERENC 1980. A patikanevek keletkezésmódjai. In: *Név és társadalom*. Szerk. HAJDÚ MIHÁLY–RÁCZ ENDRE. Budapest. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 160. sz. 235–9.
- ÖRDÖG FERENC 1996. Eltűnt patikaneveink nyomában. *Pannon Tükör* 2. sz. 55–8.
- ÖRDÖG FERENC–BALOGH LAJOS (szerk.) 1982, 1987, 1991, 2000. *Veszprém megye földrajzi nevei* I–IV. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 156. sz., 171. sz., 186. sz., 194. sz.

VARGA MÁRIA

GYÓGYSZERTÁRNEVEINK MA

1. Bevezetés

ÖRDÖG FERENC egyik tanulmányában (ÖRDÖG 1980: A patikanevek keletkezésmódjai) az intézménynevek egy sajátos típusának névtani vizsgálatát végzi el: a gyógyszertárneveknek a történetét rajzolja meg a kezdetektől 1980-ig. Beszél a patikanevek kialakulásáról, ezeknek az egyéb cégérnevektől való elkülönüléséről, megadja a történeti gyógyszertárnevek jelentéstani tipológiáját, így jut el fejlődésrajzában a huszadik század második felének állapotáig, melyről a következőképpen vélekedik: „a patikanevek intézményes eltörlésével számos nyelvi művelődéstörténeti emlék ment feledésbe ... sorszámozásuk révén mai neveik egyáltalán nem informatívak” (ÖRDÖG 1980: 239). Az 1990-es évektől aztán a gyógyszertárak jó

része újra magántulajdonba került (vö. 1994. évi LIV. törvény a gyógyszerárak létesítéséről és működésük egyes szabályairól), s ezzel együtt újra megjelentek a jellegzetes patikanevek. Vajon a mai elnevezések mennyit őriztek meg az egykori névtípusokból? Hogyan viszonyul egymáshoz a patikanevek egykori és mai rendszere? Dolgozatomban a mai gyógyszerárnevek tipologizálásának vázlatát kísérelem meg bemutatni.

A tárgyalt gyógyszerárnevek forrása az Internet www.egeszsegkalauz.hu honlapja volt, amely célja szerint betűrendben tartalmazza az országban működő valamennyi patika nevét és címét. Az itt található adatokat összevetettem a Gyógyszerész Kamara szakkiadványának, a Gyógyszerész Almanach című gyűjteménynek (SZARVASHÁZI 1998, 2002) egyik fejezetével (Közforgalmú Gyógyszerárak: 399–594), amely a fenti adatokon túl a patika tulajdonosának (vezetőjének) nevét is feltünteti¹.

2.1. Gyógyszertár vagy Patika?

Kétségtelen, hogy az egyéni megkülönböztető névelemek vizsgálata a patikanevek kapcsán is több érdekességgel szolgál, mint az intézmény funkciójára utaló alaptagok számbavétele. Néhány megfigyelést azonban ez utóbbiak kapcsán is megtehetünk. A patikanevek mintegy kétharmadában (1509 névben, 68,84%) a *Gyógyszertár* funkcióra utaló alaptag szerepel, egyharmadában pedig vagy a *Patika* (654 név, 29,84%) vagy pedig valamely egyéb (29 névben, 1,32%) alaptag szerepel. Az egyéb alaptagok közül leggyakoribb a *Fiókgyógyszertár* (17 névben) megjelölés, több példát találunk a *Fiókpatika* (4 névben), illetve a *Pharma* (3 névben: *Biharpharma*, *Penta Pharma*, *Pharmasan*) elnevezésekre. 1–1 névben találkozunk még a *Magángyógyszertár*, az *Óspatika*, a *Referencia Patika* kifejezésekkel. További 2 névben (*Benkő*, *Vargáné és Tsai*; utóbbi 1998-ban még *Órangyal Gyógyszertár* néven) nincs funkcióra utaló alaptag. Itt jegyezzük meg, hogy létezik olyan eset is, amikor a gyógyszerár cégtábláján két funkcióra utaló alaptag is megtalálható: „*Opera Patika*” *Gyógyszertár* (Budapest) – a gyógyszerár hivatalos neve egyébként *Opera Patika*, ehhez az intézménynévhez kapcsolódik a cégtáblán mintegy magyarázó, értelmező elemként a *Gyógyszertár* megjelölés.

A patikanevek döntő többségében a megkülönböztető elem megelőzi az intézmény funkciójára utaló alaptagot, néhány olyan példát is találunk azonban, ahol, mintegy a régi fogadók címzéseire hasonlóan, az alaptag áll elől: pl. *Gyógyszertár a Megváltóhoz* (Budapest), *Patika a Mérleghez* (Tatabánya), *Patika Libra* (Dunaújváros), *Rákoshegy Patika a Megváltóhoz* (Budapest).

Néhány esetben arra is látunk példát, hogy fiókgyógyszertárak nevében nyelviileg is megjelenik az őket működtető közforgalmú gyógyszeráraktól való függőségi viszony: *Aranykereszt Gyógyszertár Fiókgyógyszertára* (Tiszaigar), *Fehér Holló Gyógyszertár*

¹ A kétféle forrás adatai egy ponton térnek el egymástól: az Almanachban több kisebb, egy-egy patikával rendelkező település gyógyszerára egyéni megkülönböztető névvel bír (ezek közül azonban jónéhány valós névértéke kétes: pl. *Gyógyszertár Szabadszentmihály*, *Gyógyszertár Kutas*, *Gyógyszertár Szulok* stb.), míg ezeket az Internetes anyag pusztán *Gyógyszertár* néven tartja számon. Az elektronikus lista kiegészítése az Almanachból e téren a gyógyszerárak pontos címének (út, házszám) eltérései miatt megbízhatóan nem lehetséges. Mindez a névvel ellátott és névvel el nem látott patikák számának arányát befolyásolja néhány százalékkal, a megkülönböztető elemek típusait, azok jellegzetességeit, arányait nem. A dolgozat statisztikai adatai a könnyebben hozzáférhető Internetes anyagra vonatkoznak.

Fiókgyógyszertára (Somogyvár), *Szegedi Plátán Gyógyszertár* *Fiókgyógyszertára* (Tömörkény). Egyházi tulajdonosra mutat az *Irgalmasrend Gránátalma Patikája* (Pécs) elnevezés.

2.2. A gyógyszertárak megkülönböztető neveiről

A felsorolt 2192 gyógyszertár közül 1785-nek (81,43%) van megkülönböztető neve, 407-nek (18,57%) nincs egyéni elnevezése (ezeket az intézmény funkciójára utaló szavakkal azonosítják: 402 *Gyógyszertár*, 4 *Fiókgyógyszertár*, 1 *Fiókgyógyszertár*). A gyógyszertárak „elnevezéstelenségével” többnyire a kisebb települések kapcsán találkozunk, ahol egy (esetleg néhány) ilyen intézmény van: pl. Báránd, Gencsapáti, Mezőgyán, Nádasd, Nagyigmánd, Sarkadkeresztúr, Tarnaörs, Tiszaalpár stb. patikáinak esetében.

Az 1785 névvel ellátott patika 938-féle nevet visel (külön névnek számítva a *Szűz Mária – Boldogasszony*-típusú neveket, de egynek véve a helyesírási különbségeket mutató névformákat: pl. *Arany Kígyó ~ Aranykígyó*, *Főnix ~ Phoenix ~ Phőnix*, *Menta ~ Mentha*), a nevek átlagos megterheltsége 1,9. A helyzet tehát kedvezőbb, mint egy évszázaddal ezelőtt: ÖRDÖG 1899-es forrásában az 1347 címmel egyénített patika 162-féle néven osztozott, az átlagos névmegterheltség jóval magasabb (8,31) volt. Úgy tűnik tehát, hogy mai patikaneveink jóval változatosabbak, mint a történetiek.

Jól érzékelhető a változás még egy tekintetben. ÖRDÖG a patikanevek két nagyobb rétegét különíti el: megkülönböztet világi jellegű, illetve vallásos jellegű neveket. A szerző történeti áttekintéséből megtudjuk, hogy kezdetben a világi jellegű nevek hódítottak: a legrégebb, XVI. századi alapítású patikák egy kivétellel közönséges cégérneveket viseltek. A vallásos jellegű (katolikus) nevek előretörése csak a XVII. században kezdődött meg, ez a tendencia aztán a XVIII–XIX. században felerősödött, hogy 1899-re a vallásos nevek aránya elérje a 42%-ot. A mai névanyagot megvizsgálva könnyen feltűnhet a vallásos jellegű nevek jóval kisebb részaránya a korpuszon belül: míg 840-féle (89,55%) világi jellegűnek mondható nevet visel 1482 patika (83,03%), addig mindössze 98-féle (10,45%) vallásos jellegű néven osztozik 303 gyógyszertár (16,97%). ÖRDÖG 1899-es anyagában e kétféle réteg még közel azonos arányban található meg (világi jellegű nevek: 58%, vallásos jellegű nevek: 42%).

A ma leggyakoribb patikanevek a következők: 1. *Kígyó* 33: 1,85%; 2. *Szent István* (*Király*) 32: 1,79%; 3. *Borostyán*, *Korona* 21: 1,18%; 4. *Kamilla* 20: 1,12%; 5. *Órangyal* 18: 1%; 6. *Oroszlán* 17: 0,95%; 7. *Szent György* 15: 0,84%; 8. *Remény* 14: 0,78%; 9. *Aranykígyó*, *Fagyöngy* 13: 0,73%; 10. *Aranyasas*, *Főnix*, *Megváltó* 12: 0,67%; 11. *Menta*, *Szent Anna*, *Szentháromság* 11: 0,62%; 12. *Aranykehely*, *Cédrus*, *Magyar Korona* 10: 0,56%. Összevetve a listát a leggyakoribb történeti gyógyszertárnevek felsorolásával (vö. ÖRDÖG 1980: 235. c) pont alatt) azt találjuk, hogy a két korszakban a 10 leggyakoribb név közül 4 egyezik: *Megváltó*, *Órangyal*, *Remény*, *Szent István*. Érdemes megjegyezni, hogy az egyező nevek lényegében a vallásos jellegű patikanevek közül kerülnek ki. További két, egykor a 10 leggyakoribb között számon tartott gyógyszertárnév (*Magyar Korona*, *Szentháromság*) pedig még ma is azok között a patikaelnevezések között szerepel, amelyekből legalább tíz van az országban.

A mai patikaneveket a következő típusokba sorolhatjuk:

2.2.1. A megkülönböztető elem legtöbbször a **gyógyszertár helyére utal** (370 névben, 20,73%). A megkülönböztető elem megjelölheti azt az *utat*, *utcát*, amelyben a patika található (146 név): pl. *Andrássy*, *Besztercei*, *Damjanich*, *Krisztina*, *Szigony*, *Tölgyfa*. Néhány esetben a patikanév útra, utcára utal ugyan, de ez nem esik egybe azzal az utcával, amelyikben a gyógyszertár ténylegesen megtalálható. Ilyenkor a patikanév vagy egy közeli, ismert útra, térre mutat (pl. *Búza Téri* [Miskolc – a 2.2.1.-es részben csak a vidéki gyógyszertárak mellett jelölöm a települést, a budapesti patikák mellé nem írok településnevet], *Körönd*, *Madách téri*, *Nagyvárad*, *Oktogon*), vagy pedig a patika utcájának régi nevét őrzi (pl. *Károly Utcai*, *Virág u.-i* [Monor], *Zrínyi utcai* [Hódmezővásárhely]).

A patika neve utalhat a **helységre**, amelyben a gyógyszertár található (76 név). A patikanévben a helység neve vagy *-i* képzős formájában (pl. *Békésszentandrás*i, *Biharkeresztes*i, *Mikepércsi*, *Nyíracsádi*, *Veméndi*), vagy pusztai helységnévként (*Balatszentgyörgy*, *Baracska*, *Csengele*, *Kisláng*, *Levelek*, *Maroslelle*, *Rajka*, *Vámosgyörk*) jelenik meg. Régies *-i* képzős formát őríz a *Gyevi* (Szeged – Algyő) megkülönböztető elem. Megjelenhet a település neve hivatalos, teljes formájában (l. fent), de megjelenhet a helyiek és a környékiek által használt rövidített formában is (az utótagra rövidülve: *Ábrányi* [Nyírábrány], *Rendeki* [Csabrendek]; *Endrőd* [Gyomaendrőd], *Fenyves* [Balatonfenyves], *Karász* [Nyírkarász]); az előtagra rövidülve: *Szigeti* [Szigetvár]; *Füzes* [Füzesgyarmat], *Szamos* [Szamosszeg]).

Utalhat a patikanév **városrésze** (75 név). Megjegyezhetjük, hogy nyelviileg a városrésze utaló megkülönböztető elemek többsége is *-i* képzős (pl. *Adyvárosi* [Győr], *Budafoki*, *Sashalmi*, *Újpesti*, *Vízvárosi*), néhány pusztai helynév (*Aquincum*, *Budagyöngye*, *Soroksár*, *Sóstó* [Székesfehérvár], *Újpalota*, *Vizafogó*).

A patikanév utalhat a gyógyszertár közelében lévő **nevezetességre** (59 név). A nevezetesség lehet ismert épület (pl. *Országház*, *Stadion*); kórház (pl. *Honvéd*, *Klinikák*); színház, mozi (pl. *Erkel*, *Opera*, *Uránia*); áruház (pl. *Centrum*, *Flórián*, *Pólus*); vasútállomás (pl. *Déli*); fürdő (pl. *Fürdő* [Hajdúszoboszló], *Gyógyüdülő* [Gyula]); vendéglő (pl. *Szép Ilona*); park, liget, fasor (pl. *Gesztenyesor* [Tamási], *Nagyerdei* [Debrecen], *Népkert* [Miskolc], *Városliget*); szobor (pl. *Országalma* [Székesfehérvár]).

Ritkán az is előfordul, hogy a patika neve kisebb-nagyobb **tájegységre** utal (14 név): pl. *Dunakanyar* (Verőce), *Hajdú* (Hajdúböszörmény), *Hanság* (Kapuvár), *Jász* (Jászfelsőszentgyörgy), *Ormánság* (Vajszló).

2.2.2. A patikanevek sok esetben valamely **szentre**, **szentségre** utalnak (233 név, 13,05%). Összesen 61 szent, szentség neve jelenik meg megkülönböztető elemként. A leggyakrabban a következő szentekre, szentségekre utalnak patikaneveink: angyalok (18 *Őrangyal*, 5 *Angyal*, 1 *Arkangyal*, 1 *Gábiel Arkangyal*, 1 *Védangyal*, 1 *Angelus*, 2 *Patrona*, 1 *Patrona Hungariae*), Szent István (25 *Szent István*, 3 *Szent István Király*), Jézus (13 *Megváltó*, 2 *Üdvözítő*, 3 *Salvator*), 14 Szent György (14 *Szent György*), Mária (4 *Boldogasszony*, 5 *Segítő Mária*, 1 *Szűz Mária*), Szent Anna (10 *Szent Anna*). Mint látjuk, gyógyszertárneveink ugyanarra a szentre több néven is utalhatnak.

2.2.3. Gyakorinak mondható az a típus is, amikor a patikanév valamilyen **növényre** utal (223 névben, 12,49%). 70-fajta növény nevét találjuk meg patikaneveinkben, ezek lehetnek gyógynövények (pl. 5 *Árnika*, *Bodza*, *Fehér Üröm*, 5 *Zsálya*, *Passiflóra*, *Ranunculus*), fafajták (*Ezüstfenyő*, *Lila Akác*, 7 *Platán*), virágok (2 *Gyöngyvirág*, 2

Hóvirág, Hunyor, Ibolya, 2 Margaréta, Tavirózsa). A leggyakoribbak: borostyán (21 Borostyán, 1 Sárga Borostyán), kamilla (20 Kamilla), fagyöngy (13 Fagyöngy), menta (4 Menta, 7 Mentha), cédrus (10 Cédrus).

2.2.4. Sok patikanév **utal gyógyítással kapcsolatos eszközökre, fogalmakra, szimbólumokra** (220 név, 12,32%). Az ide tartozó megkülönböztető elemek lehetnek a gyógyítással kapcsolatos **elvont fogalmak** (74 névben; pl. 3 Egészség, 9 Gondviselés, 7 Isteni Gondviselés, 2 Humanitás, 14 Remény, 7 Reménység, Új Remény, Vitalitás, 2 Caritas, Patientia, Pax Corporis); utalhatnak valamilyen **gyógyító hatású termékre, anyagra** (73 névben; pl. 7 Balzsam, 8 Elixír, 5 Gyógyír, Valeriana, 6 Medicina, Mixtura); jelölhetnek **patikai eszközöket** (44 névben; pl. 10 Aranykehely, Arany Mérleg, 7 Aranymérleg, Ezüst Kehely, 5 Ezüstkehely, Tégely, 2 Libra); utalhatnak **mitológiai alakokra**, ókori istenségekre (19 névben; pl. 4 Aesculap, Apolló, 3 Fortuna, 2 Helios, Hygieia, 2 Ízisz); vonatkozhatnak **egészségügyi szervezetekre** (10 névben; pl. 4 Fehér Kereszt, 6 Zöldkereszt).

2.2.5. Jellegzetes patikanevek a heraldikából ismert **állatokra utalók** (175 név, 9,8%). 22-fajta állatra utalnak gyógyszertárneveink, a leggyakoribbak: kígyó (10 Arany Kígyó, 3 Aranykígyó, 5 Fehér Kígyó, 1 Fekete Kígyó, 33 Kígyó, 1 Koronás Kígyó, 1 Rézkígyó, 1 Coronella, 1 Coronilla, 1 Ureusz), sas (5 Arany Sas, 7 Aransas, 6 Fekete Sas, 1 Három Sas, 1 Királysas, 7 Sas), oroszlán (6 Arany Oroszlán, 1 Aranyoroszlán, 1 Két Oroszlán, 16 Oroszlán), fönix (1 Arany Fönix, 10 Fönix, 1 Phoenix, 1 Phönix), szarvas (3 Arany Szarvas, 6 Aranyszarvas, 2 Szarvas), pelikán (9 Pelikán). Az utóbbi három kategóriában találhatjuk a legtöbb jelzős szerkezetből alakult megkülönböztető elemet.

2.2.6. Több patikanevünk **utal híres emberre** (94 név, 5,27%). Gyógyszertárneveink 45 ismert embernek állítanak emléket: jórészüik **orvos, tudós, gyógyszerész** (59 névben; pl. Albert Schweitzer, Avicenna, Hatvani István, Hőgyes Endre, 6 Kabay János, 6 Paracelsus, 2 Semmelweis, 3 Than Károly, 3 Winkler Lajos), kisebb hányaduk **történeti személy** (22 névben; pl. 2 Árpád, Deák, II. Lajos, József Nádor, 5 Mátyás Király), illetve **művész** (13 névben; pl. 4 Csontváry, Erkel, 2 Jókai, Vörösmarty). Mint látjuk, ez a más intézményneveknél igen jellegzetes kategória gyógyszertárneveinkben csekélyebb arányban van jelen.

2.2.7. Patikaneveink egy része valamilyen **értékes tárgyra utal** (81 név, 4,54%). Az itt számba vett megkülönböztető elemek vonatkozhatnak valamely nemzeti jelképre (36 névben; pl. Aranykorona, 20 Korona, 10 Magyar Korona), drágakőre (22 névben; pl. 4 Ametiszt, Gyémánt, 8 Kristály, Rubin, 2 Smaragd), egyéb értékes tárgyra (23 névben; pl. Aranyhajó, 9 Aranykereszt, Diadem, Fekete Pajzs). E kategóriában sem ritka a jelzős szerkezetből alakult név.

2.2.8. A patika nevében **utalhat tulajdonosára** is (63 név, 3,53%). Legtöbbször a tulajdonos vezetékneve rejlik az ide tartozó patikanevekben (50 névben; pl. Balogh Familia, Benedek, Kajdócsy, Kersi [1998-ban még teljes formájában jelentkezik a családnév: Kerschbaummayr], Kóczian, Theisz, Wolf [Farkas vezetéknevű tulajdonosáról]), néha feltételezhetően a tulajdonos keresztnéve után nevezték el a patikát (7 névben; pl. Marianna, Szabina), egyszer-egyszer pedig gyógyszergyártó cég nevét fedezhetünk fel a patikanévben (4 névben; pl. Biogal, 2 Richter, Béres). Általánosságban utal a tulajdonformára a 2 Privát elnevezésű gyógyszertár.

2.2.9. A ritkább típusok között tarthatjuk számon a **női névre utaló** patikaneveket (51 név, 2,86%). Gyakorikak ebben a funkcióban a ritkább keresztnévek (pl. *Angelica*, 2 *Angelika*, *Bella*, 2 *Flora*, 2 *Flóra*, *Imola*, *Karina*, 2 *Regina*, 2 *Stella*), a legnagyobb megterheltséggel mégis egy gyakoribb név bír (7 *Erzsébet*). A patikanévben található női név és a patika tulajdonosának keresztnéve nemegyszer összeeseng (vö. 2.2.8.). Anyagunkban 27-féle női nevet találunk.

2.2.10. Ritkán arra is látunk példát, hogy a patikanév a **gyógyszertár jellegére**, rendeltetésére **utal** (27 névben, 1,51%): pl. *Kisegítő*, 6 *Városi*, 5 *Központi*.

2.2.11. Egy-egy esetben a patikanév **férfinévre utal** (10 névben, 0,56%). Itt is megfigyelhető a ritkább nevek dominanciája, pl. *Ervin*, *Ferdinánd*, *Kolos*, *Marcell*, *Valentin*.

2.2.12. A patikanév valamely **egyéb dologra utal** 156 névben (8,74%). Az ide tartozó megkülönböztető nevek változatos jelentéstartalmúak: jelölhetnek valamilyen bolygót, csillagot (pl. 6 *Csillag*, *Helio*); színt (pl. *Fehér*, *Piros*, *Zöld*); népet (3 *Szerecsen*); utalhatnak bibliai személyekre, helyekre, jelképekre (pl. 2 *Apostol*, *Betánia*, *Betlehemi Három Királyok*, *Hozsanna*, *Kafarnaum*, *Olajág*); gyógyítással is foglalkozó rendházakra (pl. *Jézus Szíve*, *Kármelita*, *Máltai*, *Pálos*); a város történelmének valamely jellegzetességére (*Arany Bulla* [Székesfehérvár], *Cívis* [Debrecen]); vonatkozhatnak a patika épületére (pl. *Kör*); illetve egyéb sajátosságokra (pl. *Hajnal*, 2 *Reform*, *Régi*, *Vízöntő*).

2.2.13. Néhány patika neve **több motiváció egybeesésének** eredményeként születhetett meg (48 név, 2,69%). A szentre utaló megkülönböztető névelem választását befolyásolhatta annak a településnek, városrésznek, útnak a neve, ahol a patika található (26 név; pl. *Szent Endre* [Szentendre], *Szent Fábián* [Fábiánsebestyén], *Szent Lőrinc* [Budapest – Szentlőrinc], *Szent Miklós* [Szigetszentmiklós], *Szent György* [Mezőhegyes, Szent György tér], *Szent István* [Budapest, Szent István krt.], *Szent Rókus* [Baja, Rókus u.]). Egyéb esetek (22 név): *Fehér Tulipán* (Makó, Tulipán u.), *Gyémánt Kígyó* (tulajdonosának vezetékneve *Gyémánt*), *Oroszlán* (Oroszlány), *Turul* (Tatabánya), *Kőrös* (Kiskőrös), *Kőrísa* (Nagykőrös), *Tas Vezér* (Nyírtas), *Szent-Györgyi Albert* (Jászsószentgyörgy).

Tipologizálásunk eddig az egy megkülönböztető elemet tartalmazó patikanevekre irányult. Külön kell szólnunk a **kétszeresen megkülönböztetett patikanevekről** (34 név, 1,9%). Közös jellemzőjük, hogy bennük az alaptag mellett két megkülönböztető névelem áll. A megkülönböztető elemek közti viszony lehet alárendelő (kijelölő jelzős, többnyire helyre utaló jelzővel, 23 névben: pl. *Budafoki Szentlélek*, *Budai Mérleg*, *Csepeli Csalán*, *Körúti Viktória*, *Mádi Kígyó*, *Zuglói Fagyöngy*), mellérendelő (5 névben: pl. *Caruel Újlak*, *Csengő-Korona*, *Elixir-Belladonna*), egyéb (szintaktikailag nehezen meghatározható) viszony (6 névben: pl. *G-Kristály* (Gara), *DEOEC Libra*, *Szentháromság Szászvár*).

Nyelvileg tehát a patikanevek megkülönböztető elemei lehetnek egytagúak (egyszeres megkülönböztetés: 1751 névben, 98,1%) és kéttagúak (kétszeres megkülönböztetés: 34 névben, 1,9%). Az egytagú megkülönböztető elemek kisebbik fele (40,95%-a) tulajdonnévi eredetű, nagyobbik fele (59,05%-a) köznévből keletkezett. A köznévi eredetű elemek többsége (85,3%-a) puszta (esetleg jeles, ragos) köznév, kisebbik része (14,7%-a) jelzős szerkezet (14,22%-a minőségjelzős, 0,39%-a mennyiségjelzős, 0,09%-a birtokos jelzős). (Jelzős szerkezeten itt azokat a jelzős

szószerkezeteket, összetételeket értem, amelyeket a névadás során hoztak létre az elnevezők [pl. *Arany Oroszlán, Fekete Pajzs, Három Sas*]; azokat a szószerkezeteket és összetételeket, amelyek névvé válásuk előtt, közszóként jelzős szerkezetek voltak [legtöbbször fajtajelölő szerepben; pl. az *Aranyvessző, Ezüstoffenyő, Fagyöngy, Fehér Üröm, Havasi Gyopár, Királysas* nevek esetében] nem soroltam ide.) A leggyakoribb jelzők: *arany* (91), *magyar* (12), *ezüst* (11), *fehér* (11), *fekete* (10). Gyakran jelzett szavak: *hárs, kehely, kígyó, mérleg, oroszlán, pajzs, sas, szarvas* stb. Mind az egytagú, mind a kéttagú megkülönböztető elemek többsége magyar szavakból épül fel (1624 név, 90,98%), kisebbik része idegen kifejezéseket tartalmaz (161 név, 9,02%).

3. Összegzés

Összefoglalásként tehát megállapíthatjuk, hogy mai gyógyszertárneveink főbb típusai (pl. a szentekre; állatokra; a gyógyítással kapcsolatos eszközökre, fogalmakra; a gyógyszertár helyére utaló patikanevek) lényegében megegyeznek a történeti patikanevek legjellegzetesebb típusaival. E típusokon túl azonban mára már kialakultak, megerősödtek történetileg nem jellemző névtípusok is (pl. híres emberekre; a tulajdonosra utaló gyógyszertárnevek). Mai és történeti patikaneveinket összevetve lényeges különbséget az ún. vallásos jellegű gyógyszertárnevek arányának a világi jellegű patikanevek javára történő visszaszorulásában láthatunk. Pozitív változásként értékelhetjük a gyógyszertárnevek készletének gazdagodását, melynek eredményeként mai patikaneveink átlagosan jóval csekélyebb megterheltségűek, mint a történeti gyógyszertárnevek. Úgy tűnik tehát, hogy a gyógyszertárak sorszámozásának megszűnésével újra visszakertült nyelvünkbe az a számos művelődéstörténeti emlék, amelyet patikaneveink hordoznak.

Hivatkozott irodalom:

- ÖRDÖG FERENC 1980. A patikanevek keletkezésmódjai. In: *Név és társadalom*. Szerk. HAJDÚ MIHÁLY–RÁCZ ENDRE. Budapest. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 160. sz. 235–9.
- DR. SZARVASHÁZI JUDIT szerk. 1998, 2000. *Gyógyszerészeti Almanach*. Galenus Lapkiadó. www.egeszsegkalauz.hu

BÖLCSKEI ANDREA

„MACSKANEVEK – MIÉRT NE?”¹ Gondolatok egy körvonalazódó kutatás kapcsán

1. Szinte már közhelynek számít a magyar onomasztikában: a személynévek és a földrajzi nevek kutatása mellett igen kis százalékot tesznek ki azok a vizsgálatok, amelyek a többi tulajdonnévfajttal foglalkoznak. Sokszorosan igaz ez az állatnevekre: a

¹ Dolgozatom címét a www.index.hu weboldalon Állati! című fórumának leglátogatottabb topikjáról kölcsönöztem. Köszönettel tartozom Szabó Andreának, a Heartbreaker's maine coon tenyészet tulajdonosának a témában nyújtott hathatós segítségéért.